

Р е ц е н з и я

на тема „Формиране на емоционална компетентност у учениците в мултикултурна среда чрез обучението по български език и литература в началния етап на основната образователна степен”

(Дисертация за придобиване на образователната и научна степен „Доктор“ по професионално направление 1.2. Педагогика към Катедра „Дидактика“ на Факултета по педагогика при СУ „Св. Климент Охридски“)

Докторант: Румяна Нешкова Георгиева

Рецензент: Кирил Василев Димчев

1. Трудът на Румяна Нешкова Георгиева (РН), докторант на самостоятелна подготовка, има качествата на модерно и стойностно в теоретичен и практически план изследване. То е мотивирано от съвременни концепции за езиковото и литературното образование и е обосновано чрез фундаментални идеи на съвременните науки – дидактика, социология, наукознание, лингвистика, културология и т.н. Тези качества намират израз в съдържанието и структурата на разглеждания труд. В рамките на 227 страници – „Увод“ (3 с.), основен текст (211 с.), „Заключение“ (4 с.), „Литература“ (6 с.) и приложения (41 с.) – авторката е успяла да представи гледната си точка по дисертационния проблем и убедително да я защити.

2. Още в началото на рецензията си ще посоча, че проблемът за формиране на емоционална компетентност у подрастващите е не само изключително актуален, но и много **труден за разработване**. Причините са няколко.

- В съвременния научен дискурс се налага мнението, че понятието за компетентност е без онтологичен статус. Това означава, че конструирането и реконструирането на всяка от неговите съставки е резултат от научна абстракция. Напоследък е актуално разграничаването на *компетенция* от *компетентност*. *Компетенцията* е конструкт, който съществува в нашето съзнание като система от същностни признаци. *Компетентността* разкрива конкретните прояви на *компетенцията* в действията на индивида.

- В класическото определение на *компетенция* / *компетентност* се включват знания, умения и личностни характеристики. Емоционалната компетентност има по-пряко отношение към изявите на личността. Трудно е да се интерпретират корелациите между езикова и емоционална компетентност, литературна и емоционална компетентност, комуникативна и емоционална компетентност. Ситуацията се усложнява и от факта, че съществува разлика между езикова и езиковедска компетентност, литературна и литературоведска компетентност. Комуникативната компетентност може да бъде

общокомуникативна и комуникативноречева (с нейните съставки: езикова, социолингвистична, дискурсна, стратегийна, социална и социокултурна).

• Формулировката на дисертацията насочва към понятието за *емоционална компетентност*, която се проявява преди всичко в поведението на индивида: в отношенията му с околните и със себе си, в нагласите му за действия в различни ситуации на общуването. Изследователските процедури за решаване на тези задачи не са достатъчно разработени в методиката.

Положителна страна е, че в работата си по дисертационния проблем РН е съумяла да обоснове решения, съобразени с перспективни идеи в съвременния научен дискурс. От значение в случая е и богатият педагогически опит на докторантката. Професионално, без крайности и увлечения, тя анализира най-сложни казуси от образователния процес.

3. Приносите на докторантката имат различни измерения.

✓ Изградена е теоретична рамка за проучване същността на емоционалната компетентност и за изграждането ѝ у подрастващите. Поставят се основите на формиране на емоционална компетентност в цялостния курс на обучение в СОУ.

✓ Успешно се разкриват функциите на емоционалната компетентност за социализация на индивида и за оптимизиране на неговите личностни характеристики.

✓ Убедително се интерпретира ролята на емоционалната компетентност за успешна интеграция в мултикултурна среда.

✓ Обосновава се ролята на занятията по български език и литература в началния етап на основната образователна степен за формиране на емоционална компетентност. Положителна оценка заслужава опитът на РН да анализира връзките между езиковото и литературното образование и създаването на емоционална компетентност.

✓ Отчитам като положителни усилията на авторката да експериментира процедури, адекватни на темата на дисертацията.

✓ Трудът като цялост поражда идеи за подобряване на държавните образователни стандарти, на учебните програми и на учебните помагала.

✓ Многобройните публикации по темата на дисертацията (17 на брой – в български и чужди издания) представят РН като утвърден специалист.

Социалната значимост на тези публикации се заключава в това, че те съдействат за обосновка и овладяване на функционални образователни технологии.

4. Структурата на обсъждания труд е логична и стройна. В нея е намерила израз полифункционалността на проучването и стремежът да се съчетае теоретико-аналитичното, констативно-оценъчното и приложно-конструктивното начало. Сполучлив е балансът между тези три аспекта.

5. В увода (с. 4–7) се обосновава актуалността и значимостта на разглежданите въпроси. Професионално са формулирани *обектът, предметът, целите и задачите на дисертацията*.

Убедителна е *хипотезата* на авторката. Правилността на тази хипотеза се потвърждава от съдържателните, функционалните и процесуалните характеристики на дисертационното изследване.

6. В първата част, озаглавена „Обучението по български език и литература в мултикултурна среда и емоционалната компетентност на учениците в начална училищна възраст“ (с. 8–60), се развиват идеи, които авторката приема като водещи.

Правят се терминологични уточнения. Задълбочено се анализират отношенията между емоционална интелигентност и емоционална компетентност. Разкрива се ролята на възприетите от авторката идеи за разработване на методическа система.

Макар че на места изложението има реферативен характер, сполучливо са подбрани концепции, които помагат да се направи многостранен анализ на слабостите, допускани от обучаваните.

Логични са характеристиките на психофизиологическото развитие на децата в началната училищна възраст. Изяснените свойства са органично вплетени в изложението и служат за обосновка на основните тези на авторката.

Анализира се своеобразието на работата в мултикултурна среда. Набляга се на специфичните отношения между идиолектите на децата, които не владеят добре официалния книжовен език, и ценностната система, която трябва да бъде формирана. Изложението е конкретизирано чрез задачи за упражнения, ориентирани към формиране култура на взаимоотношенията и способност за вземане на решения.

Подчертава се нуждата да се вниква в различията между първия и втория език на обучаваните, за да се подбират адекватни похвати за осъществяване на личностноориентиран образователен процес.

Безспорна методическа стойност има представянето на етапите при работата на учениците над *преразказ, драматизация, описание на литературен герой, съчинение по преживяване, съчинение по наблюдение, писане на отзив*. Засяга се и трудният въпрос за критериите за оценяване на ученически текстове.

Специално ще отбележа положителното си отношение към „компенсиращата програма за формиране на емоционална компетентност в мултикултурна среда“.

Висока оценка заслужава всестранныят анализ на резултатите от емпиричното проучване, които са довели авторката до изводи с общодидактическа, методическа и практикоприложна стойност.

7. Втората част „Методически идеи за формиране на емоционална компетентност в мултикултурна среда чрез обучението по български език и литература в началния етап на основната образователна степен“ (с. 61–128) е основна за изследването. Избягнат е механистичният подход при изясняването на ключови за темата понятия. Органичност на изложението се постига, като се формулират функциите на учебния предмет и се обосновава система от **з а д а ч и** (статичен аспект на проблема) и от **у п р а ж н е н и я** (динамичен аспект).

Добро впечатление прави опитът на докторантката да обоснове системата от варианти от технологични решения. Това е проверен инструмент за подобряване на методическата подготовка на учителите.

8. В третата част „Емпирично изследване на степента на формираност на емоционална компетентност на учениците в мултикултурна среда чрез обучението по български език и литература в началната училищна степен“ (с. 129–218) се съдържа богат материал, използван при апробирането на развитите от докторантката схващания. Убеден съм, че този материал ще послужи в бъдещите изследвания на РН по разглежданите проблеми, а също така и на други изследователи в тази област.

Авторката представя стройна организация и добре премислена методика на изследването. Разкриват се етапите в процеса на организиране и протичане на проучването: констатиращ, формиращ и заключителен. Очертават се като основни следните *проблемни области*:

- способност за вербализация на чувствата;
- способност за разбиране и изразяване на собствените чувства;
- способност за разбиране чувствата на другите;
- способност за самоконтрол и самооценка;
- способност за съпреживяване и емпатия;
- способност за толерантни отношения между различните етноси.

Професионално са използвани различни методи и похвати: тестиране, проективни методи, интервю, наблюдения, анализ на ученическа реч, математико-статистически методи.

9. Заключение (с. 219–221) представя в обобщен вид основните идеи, разработени в дисертацията. Изложението е убедително.

Приемам като обективно верни формулираните приносни моменти на дисертационния труд.

10. Литературата (с. 222–227) включва 147 заглавия на български език, английски език, руски език и немски език. Авторката е информирана за съществуващите разработки по проблема – обект на изследване. Трудът изгражда основа за ползотворна работа на бъдещи изследователи по този въпрос. Литературата ще бъде използвана с успех и от учители, които искат да обогатяват познанията си и да подобряват практическата си дейност.

11. Приложенията (с. 1–41) са 16 на брой. Те са неотделима част от изследването, тъй като представят инструментариума, използван при замисъла и реализацията на концепцията. Особено голяма стойност имат автентичните ученически текстове, които разкриват потребностите, възможностите и интересите на учениците.

За безспорния професионализъм на РН свидетелства богатата информация, поднесена визуално с помощта на 77 фигури и 11 таблици.

12. Авторефератът отразява обективно вярно и точно съдържанието на дисертацията.

13. Изводи и препоръки

„Формиране на емоционална компетентност у учениците в мултикултурна среда чрез обучението по български език и литература в началния етап на основната образователна степен“ е мащабен труд, който свидетелства за:

- изследователските умения на Румяна Нешкова Георгиева;
- отличната ѝ осведоменост по проблемите на дисертацията;
- научните ѝ и научноприложните резултати от изследователската ѝ дейност.

Проучването се отличава с точност и яснота на изказа, с отлично владение на възможностите, предлагани от регистрите на съвременните хуманитарни науки.

Висока е оценката ми за **компетентното научно ръководство** на проф. дпн Нели Иванова.

Надявам се, че РН ще намери възможности за публикуване на труда като самостоятелна монография. Това ще наложи преработка на текста съобразно с изискванията на жанра монография. Изданието би спечелило, ако част от изключително богатия експериментален материал бъде „дифузиран“ в първите две части на труда. Това би засилило доказателствената стойност на създадените от авторката конструкти и би повишило прагматичната значимост на изследването.

14. Препоръчвам на членовете на научното жури, избрано от Факултетния съвет на Факултета по педагогика при СУ „Св. Климент Охридски“, да гласуват на Румяна Нешкова Георгиева да бъде присъдена образователната и научна степен „Доктор“ по професионалното направление *1.2. Педагогика*.

София, 18.06.2012 г.

Рецензент:

(проф. Кирил Василев Димчев)